

«Rovdyr er farlige»

STORTINGSREPRESENTANT GRETE
FOSSUM (AP) LANSERER
"ROVDYRREGLER" FOR UNDER 1
BARNEHAGER, HAMAR ARBEIDERBLAD

Innhold:

Mislykket miljømål

Målet om å fase ut flere hormonhermende stoffer innen 2000 er ikke nådd. Først nå planlegger SFT en større kartlegging.

• side 2

PCB kan stoppe opera

PCB-forurensning fra tidligere tiders verftsvirksomhet kan stoppe operaplanene i Bjørvika i Oslo. – Man kommer ingen vei med opera før det er ryddet opp i gamle synder, bekrefter havnedirektør Per Mauritz Hanssen.

• side 4

Ulven har stagnert

Til tross for at ulven endelig yngler på norsk jord, har veksten i den svenske-norske ulvestammen stagnert. Svenske ulveforskere er svært skeptiske til jakt.

• side 4

Krever ny nasjonalpark

Etter 30 år er Norges Naturvernforbund lei av å vente. Nå krever de fortgang i planene om nasjonalpark i Setesdal Vesthei.

• side 8

Rekordvarmt vann langs norskekysten

Økt stormaktivitet, som her ved Oslo havn, øker temperaturen på havvannet rundt norskekysten. I år er havvannet vårt varmere enn noensinne, og det milde klimaet gjør noe med norsk natur. Nye arter kommer til, mens andre trekker seg tilbake. (Foto: Johnny Syversen/Scanpix)

Havvannet langs norskekysten setter varmere rekord denne vinteren. Ikke siden målingene startet i 1936 har det vært målt høyere temperaturer langs kysten av Nord-Norge. Havforskerne har sett tendensen på hele nitti-tallet. På Hvaler får fiskerne mulle og ansjos. I Agder fanger forskerne sardiner.

Det milde klimaet gjør noe med norsk natur. For få år siden stakk de første villsvina trynet inn i Østfold. Nye arter kommer til, mens andre trekker seg tilbake. Skjeggmeisen og hestemakrellen gleder seg over den nye norske vinteren. Trolig er ikke gran og kråkeboller like begeistret. Dverggåsa som tidligere fløy til Hellas, løser nå kun billett til Tyskland eller Polen.

• side 6 og 7

– Norge må lære av Sverige og Danmark

Norge trenger nabohjelp, skriver Norges Naturvernforbund i et notat til Stortingets energi- og miljøkomite. Komiteen jobber nå med sin innstilling til regjeringens energimelding. Norske politikere har mye å lære når det gjelder enøk, avgiftspolitikk og byggeforskrifter. Dansker og svensker har mer vannbåren varme og bloenergi

enn oss. Nå foreslår Naturvernforbundet at Norge bør gjennomføre en gradvis opptrapping av avgiftene på elektrisitet og fyringsolje for å få et felles nordisk avgiftsnivå innen 2010. El-avgiften i Sverige er dobbelt så høy som i Norge, mens danskene betaler mellom seks og syv ganger så mye i el-avgift som vi gjør.

• side 3

Natur & miljø Bulletin

utgitt av Norges Naturvernforbund

Redaktør: Tom Erik Økland

Redaksjon: Jens Petter Toldnæs, Kristian Jahre

Adresse: Postboks 342 Sentrum, 0101 Oslo.

Besøksadresse: Skippergata 33

Tlf: 22 40 24 00.

Faks: 22 40 24 10.

Direkte: 22 40 24 + 25 (Økland), 23 (Toldnæs), 24 (Jahre)

E-post:

redaksjonen@naturvern.no

Neste utgave: 25.2.2000

Abonnement:

230/år (privatpersoner), 600/år (bedrifter)

Annonser: Tlf: 23 12 20 70. Faks: 23 12 20 71.

Trykking: GAN Grafisk AS. Trykkes på 100% resirkulert papir.

Norges Naturvernforbund: Samme postadresse som N&M Bulletin.

Web: <http://www.naturvern.no>

E-post: naturvern@naturvern.no

fagpressen

Æres de som æres bør

Om Forsvaret er aldri så grønnkledd, har de for miljøvernere en tendens til å være synonymt med "angrep" når det gjelder forholdet til norsk natur. Det er nok å nevne skytefeltssaken.

Verftsindustrien er vanligvis heller ikke i sentrum av det grønne selskap - her holder det lenge å nevne årelang forurensning av kjemikalier i norske fjorder.

Havnevesenet i Oslo har verken naturvernere eller andre så fryktelig mye utestående med. Etaten hører likevel, sammen med Forsvaret og deler av verftsindustrien, med i en litt eksklusiv gruppe institusjoner her landet, nemlig de som faktisk gjør noe aktivt for å rydde opp i PCB-forurensningen langs kysten vår.

For Forsvarets del kan vi nevne opprydningen på Håkonsvern og Hortenskanalen som forbilledlige eksempler på at det går an å ta tak i gamle synder.

I dette nummeret av N&M Bulletin kan du for øvrig lese om to verft, Aker Stord og Wärtsila NSD Norway, som har tatt miljøansvar ved å finne og kartlegge PCB-kildene sine selv. Hva de vil gjøre videre, og om flere vil følge etter, gjenstår å se. Det hjelper lite å kartlegge alvorlige problemer hvis det ikke skjer noe mer. Men at en økonomisk hardt prøvet verftindustri bruker penger på en slik kartlegging ser vi som et tegn på vilje til å gjøre noe.

Også Oslo havnevesen har kartlagt PCB-problemer. Nærmere bestemt i indre Oslofjord. Her er problemene formidable. Etaten vil gjerne begynne å rydde opp, uavhengig av hvem som skal betale, men må vente på at tillatelse til å deponere uforståelige 700 000 kubikkmeter forgiftet sjøbunn.

Vi synes de nevnte instansene, hver på sin måte, har tatt ansvar med hensyn til PCB-forurensningen. Med en tilsvarende offensiv og handlingsrett holdning fra myndigheter og giftprodusenter ville et av Norges største miljøproblem være langt nærmere en løsning. ■

Annonser i
N&M Bulletin
ring: 23 12 20 70

AKZO NOBEL

Thor's Kemiske Fabrikker

Hormonhermere brukes fortsatt

I 1996 vedtok miljømyndighetene utfasing av en rekke hormonhermende stoffer innen 2000. Målet er ikke nådd.

N&M Bulletin
TOM ERIK ØKLAND

Alkylfenolene er fortsatt i bruk i Norge, på tross av myndighetenes målsetting om utfasing innen 2000. Alkylfenolene og de såkalte -etoksilatene er regnet som hormonhermende, i tillegg til at de har klassiske miljøgift-egenskaper som evne til opphoping i næringskjeden. Statens forurensningstilsyn (SFT) tror at norske produsenter fortsatt bruker stoffene, men vet lite om eventuelle mengder.

– Vi planlegger nå en større kartlegging som skal gjennomføres ganske snart. Fra tidligere undersøkelser vet vi at alkylfenolene har vært brukt i bilpleiemidler, rengjøringsmidler for profesjonell bruk, noe kosmetikk og dessuten maling og bindemidler, forteller seksjonssjef Anne Grethe Kolstad i SFT.

Status: Vet ikke

Alkylfenolene er på den såkalte substitusjonslista i Nordsjøavtalen. I henhold til OSPAR-avtalen skal bruken av alkylfenoler i rengjøringsmidler til industrien være avsluttet. Utfasingen innen 2000 ble vedtatt så tidlig som i 1992, før man kjente til stoffgruppens hormonhermende egen-skaper.

– *Vet man om denne utfasingen er fullført i Norge?*

– Det kan jeg ikke si sikkert, men vi vet at stoffene ble brukt blant norske produsenter i 1998. SFT tror hovedproblemet i dag er bilpleieprodukter.

– *Produseres slike i Norge?*

– Det produseres bilpleiemidler i Norge, men jeg tror problemet ligger andre steder. Det finnes mange småimportører av slike midler, og disse er det vanskelig å holde oversikt over, mener Kolstad.

Ifølge SFT vil OSPAR sannsynligvis endre sitt regelverk i forhold til alkylfenolene. Forslaget skal legges fram i løpet av året, og alt peker mot at reglene vil bli strengere.

Brukes ved Jotun og Dyno

Dyno Industrier og Jotun er to av de norske selskapene som fortsatt bruker alkylfenoler i sin produksjon. N&M Bulletin har forsøkt å få svar på hvilke bruksområder alkylfenolene har og hvor store mengder som brukes. Denne informasjonen var vanskelig å oppdrive, men begge bedriftene bekrefter at alkylfenolene fortsatt er i bruk, blant annet som bindemiddel i maling. Bruken er likevel sterkt redusert de siste årene, og endelig utfasing er målsettingen for bedriftene. Ifølge de to selskapene er problemet med utfasingen at det er vanskelig å finne fullgode erstatninger for alkylfenolene.

Men ikke alle bedrifter har samme problemet. Lilleborg brukte tidligere alkylfenoler i sin produksjon av rengjøringsmidler til industribruk. Der fant utfasingen sted allerede i 1995.

– Vi får løpende nye opplysninger fra våre råvareleverandører om produktene vi bruker. Kommer vi over informasjon som tyder på at et produkt er miljøskadelig, tar vi det til oss og bedrer produktene. Så lenge man jobber med kjemi har man antenner for denne type meldinger, er utviklingsjef Line Vikersveens forklaring på den raske utfasingen. ■

– Norge trenger energi-hjelp

Norge trenger hjelp fra dansker og svensker for å få et mer miljøvennlig energisystem, mener Naturvernforbundet. I et notat til Stortingets energi- og miljøkomité foreslår forbundet blant annet å lære enøk, avgiftspolitik og byggeforskrifter av våre skandinaviske naboer.

N&M Bulletin
JON BJARTNES

Energi komiteen på Stortinget jobber nå med sin innstilling til regjeringens energimelding. Meldingen kom på vårparten i fjor, og inneholdt blant annet forslag om høyere el-avgift og økt satsing på vindkraft, bioenergi og varmepumper. Etterpå har olje- og energiminister Marit Arnstad fått stortingsflertallet med seg på en første økning i el-avgiften. Mellompartiene og Arbeiderpartiet er også blitt enige om å utrede et nytt prissystem for strøm, der prisen for strømmen skal øke dersom forbruket overskrider en viss grense.

– Felles nordisk avgiftsnivå

Naturvernforbundet støtter ideen om et slikt toprissystem, men kommer med flere andre forslag i tillegg, med samme formål, nemlig å redusere forbruket av strøm. Ett av forslagene er å harmonisere avgiftsnivået med nabolandene.

– Norden er blitt ett felles kraftmarked. Men Danmark og Sverige har betydelig høyere miljøavgifter på alminnelig strømforbruk enn Norge. Dette er en

– Verneplan V for vassdrag

I sitt innspill til Stortingets energi- og miljøkomité ber Naturvernforbundet om en ny verneplan for vassdrag, Verneplan V. Den fjerde og hittil siste av Stortingets verneplaner ble vedtatt i 1993.

– En rekke vassdrag med store verneverdier er ikke kom-

av grunnene til at dansker og svensker har mer vannbåren varme og mer bioenergi enn oss, sier Tore Brænd, Naturvernforbundets fagkonsulent på energisaker.

Nå foreslår han og Naturvernforbundet at Norge bør gjennomføre en gradvis opptrapping av avgiftene på elektrisitet og fyringsolje, for å få et felles nordisk avgiftsnivå innen 2010. I dag er avgiftssystemene litt ulikt utformet i de forskjellige landene, noe som gjør at avgiftsnivået ikke uten videre kan sammenlignes. Men grovt regnet er el-avgiften dobbelt så høy i Sverige som i Norge, mens danskene betaler mellom seks og sju ganger så mye i el-avgift som vi gjør.

– Bygg for vannbåren varme

For å oppnå bedre utnyttelse av bioenergi, solvarme, varmepumper og spillvarme fra industrien trengs det systemer for vannbåren oppvarming. Regjeringen har vedtatt at alle statlige bygg over 1000 kvadratmeter - enten staten eier eller leier dem - skal ha vannbåren varme. Nå foreslår Naturvernforbundet at denne regelen skal utvides til ikke bare

å gjelde statlige bygg - men bli et generelt påbud for alle nybygg over en viss størrelse.

– Elektrisk strøm er høykvalitets energi. 30-40 prosent av elektrisiteten vi bruker i Norge går til oppvarming, hvor energi av lav kvalitet kan gjøre samme nytte. Dette kan sammenlignes med å arbeide jorda med en spade av sølv, mens stål er minst like bra, sier Tore Brænd.

I stedet for elektrisitet til oppvarming vil han ha vannbåren varmesystemer med lav temperatur, som er mye vanligere i mange andre land.

– Om vannbåren varme blir standard i nye byggeprosjekter og ved større rehabiliteringer, kan vi på noen års sikt bygge ut både fjernvarme og nærvvarme i stor målestokk. En slik utbyggingspolitikk er helt i samsvar med de retningslinjene som myndighetene i Danmark og Sverige har praktisert gjennom flere år, sier Tore Brænd.

– Dansk enøk-hjelp

For å få fart i energiøkonomiseringen vil Naturvernforbundet ha flere private aktører inn på enøk-markedet.

– I dag ser vi at mange bedrifter ikke tar ut enøk-potensialet selv når lønnsomheten av sparetiltakene er høy. Ofte er finansiering en flaskehals. En mulig løsning er såkalte tredjepartsfinan-

sierte enøk-tiltak: Det vil si at et enøk-firma "kjøper" et annet firmas energiforbruk og gjør de nødvendige investeringene, og at de to firmaene etterpå deler gevinsten ved innsparingene. I Danmark er det faktisk foreslått at danskene bør gå inn i samarbeid med Norge etter lignende modeller, og investere i energisparing her i landet. Det ville føre til at mer av den norske vannkraften kan stilles til disposisjon for blant annet det danske markedet, noe som vil kunne gi reduserte CO₂-utslipp i Norden, sier Tore Brænd.

Bukk og havresekk

Naturvernforbundet foreslår videre at de regionale enøk-sentrene må omorganiseres.

– I dag eies enøk-sentrene av energileverandørene. Det er ikke særlig logisk at de skal eies og ledes av de samme selskapene som, i hvert fall på kort sikt, vil tape penger dersom kundene deres blir flinke til å spare strøm. Det er en utbredt oppfatning både i og utenfor bransjen at ordningen er et eksempel på den berømte historien om bukken og havresekken. Staten må vurdere sin enøk-virksomhet totalt fra bunnen av, og ett av grepene som må gjøres er å fjerne enøk-sentrene fra energiselskapene, sier Tore Brænd. ■

Giftig og vakkert fra Norges Naturvernforbund

• Rapport fra Den store Giftjakta 1998
PCB-funn kysten Kristiansund- Oslo- Fredrikstad.

• Veileder for kommuner og bedrifter som vil kreve PCB-produsentene for erstatning.

• Dagbok og album fra årets sommertokt på jakt etter giftkilder og artsmangfold langs sørlandskysten.

Kan lastes ned gratis fra Naturvernforbundets nettsted www.naturvern.no/sommertokt eller bestilles fra Norges Naturvernforbund, tlf 22 40 24 00.

Ingen opera uten PCB-fjerning

At operaen skal til Bjørvika er sikkert. Like sikkert er det at man må rydde opp i PCB-forurensningen i området før grunnsteinen kan legges. Men når arbeidet starter, og hvem som skal betale for det, er uklart.

N&M Bulletin
TOM ERIK ØKLAND

Havnevesenet i Oslo har kartlagt forurensningen i den indre delen av Oslofjorden, og resultatet var ikke positivt. 700 000 kubikkmeter sjøbunn må fjernes. Bunnene er forurenset med miljøgiften PCB, tjærestoffer og diverse tungmetaller. Kaiområdet som skal bli ny operatorterminal er ikke noe unntak. Heller det motsatte. Tidligere lå det et verft der operaen skal ligge, og dette har skylden for store deler av elendigheten. Siden verftet nå er historie, må andre rydde opp. Foreløpig har ingen sagt seg villig til å betale.

Hele vika må renses

– Bjørvika er absolutt blant de mest forurensete områdene i Indre Oslofjord. Man kommer ingen vei med operaen før det er ryddet opp i gamle synder, bekrefter havnedirektør Per Mauritz Hanssen.

Undersøkelsen slo fast at sjøbunn som ligger på mindre enn 15 meters dyp må fjernes, siden skipstrafikken i Oslo havn fører til stadig oppvirvling av de forurensete sedimentene. Bjørvika er grunn, faktisk vil hele vika bli omfattet av en slik opprydning.

– Havnevesenet har ønsket å komme i gang med opprydningen så fort som mulig. Men vi

har ikke fått lov til å begynne arbeidet, på grunn av at deponeringsmetode ikke er bestemt. Nå skal vi utrede muligheten for å pumpe de forurensete massene rett ut til et dypt hull ved Malmøya. Det arbeidet vil ta to år, forklarer Hanssen.

Havnevesenet har heller ikke lyst til å betale hele opprydningsarbeidet.

– Det er tross alt ikke havnevesenets virksomhet som er skyld i forurensningen. Vi kan gjerne være med på et spleiselag, men vi er ikke interessert i å sitte med alle utgiftene, sier Hanssen.

Monsanto får regningen?

For kort tid siden var Statens forurensningstilsyn, Naturvernforbundet, Oslo kommune og havnevesenet samlet til møte om opprydningsjobben. Bakgrunnen var en juridisk forundersøkelse fra Naturvernforbundet som peker på at kjemigiganter som Bayer og Monsanto faktisk kan stevnes for retten med krav om erstatning for utgiftene til rensin-

gen av sjøbunnen. Selskapene produserte i sin tid PCB, og solgte miljøgiften selv etter at man hadde dokumentert alvorlige miljøgiftvirkninger.

– Møtet var ekstremt konstruktivt. Men grunnlaget er fortsatt for tynt til at man kan ta opp søksmål. Vi ble derfor enige om at vi skal igangsette et juridisk forstudie, for å få mer fakta på bordet. Kommunen har satt av penger til en del av utgiftene ved denne jobben, sier Helge Lorang, byrådssekretær for miljø- og samferdselsbyråden.

Havnedirektør Per Mauritz Hanssen er enig i at erstatnings-søksmål er interessant.

– Men det er viktig å se selve opprydningen og et slikt søksmål adskilt. Jeg mener opprydningen må påbegynnes så snart som mulig, og så kan man parallelt med dette utrede de juridiske forholdene rundt produsentansvaret. Hvis ikke kommer vi til å bli veldig gamle alle sammen før noe som helst skjer, sier Hanssen. ■

Ulvestammen har stagnert

For to år siden trodde optimistene på 100 ulver i Skandinavia før årtusenskiftet. Slik gikk det ikke. Den svenske ulvestammen er ikke lenger i vekst og den skandinaviske ulvens fremtid er på langt nær sikker.

N&M Bulletin
JENS P. TOLDNÆS

Til tross for en prosentvis stor økning de siste årene ser den svenske ulvestammen nå ut til å ha stagnert.

– Den har i hvert fall flatet ut. Det er urovekkende med tanke på på at det snart kan være aktuelt med jakt, sier Mats Rapp, ulvesporer i Leksand i Sverige, til Aftonbladet.

Ifølge Rapp bør man vente med å begynne å diskutere jakt til man er helt sikker på at stammen er i stadig tilvekst.

To - tre skudd er nok

– Sett fra et internasjonalt synspunkt er det ynkelig å plukke fram geværet når det er så få individer. Det er fare for å eliminere halvparten av alle ynglende familier med to-tre skudd, sier Rapp.

Ifølge sporrporter og observasjoner som Rapp sitter inne med ble det født minst seks valpekull i Skandinavia i fjor, men et av disse er hybrid-kullet fra Østfold som nå skal avlives.

Bare en helsvensk gruppe

Av de fem gjenstående kullene er to av dem helt og holdent norske, valpekullet i Atmadalen og kullet på Koppang. To flokker er konstatert på grensen mellom Sverige og Norge, en i området Dalsland-Halden og en i området Årjäng-Kongsvinger. Det eksakte antallet dyr i disse flokkene er ukjent.

Dessuten er det registrert valper i traktene rundt Filipstad og Sunnemo i Värmland. Denne gruppen er i dag den eneste som anses som helsvensk.

Til sammen dreier det seg om

fem til seks kull. Til sammenligning ble det i 1998 født seks kull, samme antall som i 1997 da stammen økte og det så lysere ut på vegne av arten. Mange trodde da at stammen skulle passere 100 dyr før årtusenskiftet, men slik gikk det ikke.

– Det meste peker på at stammen nå består av 60-80 dyr hvilket er det samme som for et par år siden, sier Rapp.

Radiomerkede dyr dør

Årsakene til stagnasjonen kan være at to ulvepar som tidligere har fornyet seg er splittet opp som en følge av at hannene har dødd. Ulveforskerne har i tillegg nylig oppdaget at dødeligheten blant radiomerkede dyr er urovekkende høy. Det synes klart at ulvens framtid i Skandinavia fremdeles er svært usikker. ■

Verft fant PCB-kildene selv

Mens Statens Forurensningstilsyn (SFT) har lurt på hva de skulle gjøre med PCB-forurensningen langs norskekysten, har to verft på Vestlandet gjennomført egne undersøkelser.

N&M Bulletin
KLAUS TVEDT

I 20 år har SFT overvåket konsentrasjonene av PCB langs norskekysten, men den statlige institusjonen har ikke kommet så langt som til å kartlegge forurensningskildene. Det har derimot verftene Aker Stord og Wärtsila NSD Norway i Hordaland.

Etter Naturvernforbundets Den store giftjakta i 1998, engasjerte de to verftene bedriften Norwegian Environmental Technology (NET) for å spore kildene til PCB-forurensningen. Siden har de tatt saken opp i sin bransjeforening, Teknologibedriftenes Landsforening (TBL). I løpet av året skal styrene i TBL ta stilling til hva de skal gjøre i forhold til PCB-forurensningen.

– Slik vi ser det har vi to alternativer: Å hente opp giften eller dekke til kildene. Uansett alternativ, ser jeg det som naturlig at myndighetene spytter i en del kroner. Vi er ikke villig til å

ta alle kostnadene alene, sier Peter Ledder, kvalitets- og sikkerhetsjef i Bømlø-verftet Wärtsila NSD Norway.

Fant kildene

Wärtsila NSD Norway sto på Den store giftjaktas besøksliste i 1998, men på grunn av motortrøbbel ble det aldri tatt noen PCB-prøver der den sommeren. Derfor tok verftet saken i egne hender.

– Det har vært slippvirksomhet på vår eiendom i mange år, og vi syntes det var naturlig å ta prøver, sier Ledder.

Kollega og senioringeniør Harald Molvik i Aker Stord etterlyste også en mer vitenskaplig kartlegging av PCB-forurensningen på verftets eiendom etter Den store giftjakta.

– Over alt langs kysten der det har vært drevet verftsvirksomhet, vil man sannsynligvis finne PCB-forurensning. Kildene er relativt enkle å spore, mener Molvik.

Både ved Wärtsila NSD Norway og Aker Stord skal kildene til PCB-forurensningen være lokalisert. Bedriftene mener også at det ikke er noen umiddelbar fare for at forurensningen skal spre seg ytterligere.

– Passive myndigheter

Molvik og Ledder er forsiktige med å kritisere SFT for at det ikke er satt i gang kildeundersøkelser tidligere.

– Men når vi vet hvilken effekt PCB har i biomassen, så må jeg jo si at det er besynderlig at man ikke har gjort noe med giften. Jeg mener dette først og fremst er Miljøverndepartementets ansvar. Så langt synes jeg de har vært veldig passive, framholder Aker Stords Harald Molvik, som også sitter i TBLs arbeidsutvalg i PCB-saken.

Forsknings- og utviklingsleder i NET, Roger Konieczny, mener at PCB-en som er funnet i Bømlø og Stord stammer fra henholdsvis russiske og japanske produsenter. Konieczny har tidligere kartlagt verdens PCB-produsenter, og kommet fram til at hver enkelt produsent har satt egne "fingeravtrykk" på produktene.

Verken Aker Stord eller Wärtsila NSD Norway har likevel vurdert å gå til søksmål mot produsentene.

– Det er ikke diskutert foreløpig, sier Molvik.

Vil avklare ansvar

TBL organiserer et sted mellom 40 og 50 norske verft og offshorebedrifter. I løpet av februar/mars skal et arbeidsutvalg legge fram en sluttrapport om PCB-problematikken.

– Det vil være naturlig at styrene for verfts- og offshore-delen av organisasjonen tar

stilling til hva som bør gjøres videre før sommeren, sier fagsjef i TBL, Geir Høiby.

– Tror du det oppfattes som rart at to av deres medlemsbedrifter selv foretar PCB-undersøkelser. Burde ikke det være SFTs ansvar?

– Det avhenger av øynene som ser. Jeg ser det ikke som unaturlig at våre medlemsbedrifter ønsker å vite mer om forurensning på egne tomter.

– Er det aktuelt for TBL å saksoke PCB-produsenter?

– Nei, for TBL som organisasjon er det lite aktuelt, men det er klart at det vil koste mye å få ryddet opp, og at vi, i likhet med Naturvernforbundet, er interessert i å avklare ansvarsforhold i denne saken. De som slapp ut PCB visste jo ikke den gang hvor farlig miljøgiften var, dels var det andre verft og andre eiere inne i bildet da utslippene fant sted, påpeker Høiby. ■

Varmerekord i vintervann

Ikke siden temperaturmålingene startet 1936 er det målt varmere vann langs kysten enn denne vinteren. Hyppige stormer er en viktig del av årsaken. Dette påvirker spesielt kysten av Nord-Norge.

N&M Bulletin
JENS P. TOLDNÆS

– Jo, det er helt spesielle temperaturer i vannet langs norskekysten i år. Det bekrefter forsker Svein Sundby ved Havforskningsinstituttet overfor N&M Bulletin.

Ifølge Sunde har temperaturen ligget godt over det normale de siste årene. Tendensen skriver seg tilbake til begynnelsen av nitti-tallet.

– Denne vinteren er det spesielt langs kysten av Nord Norge at temperaturene er ekstreme. I det ligger det at vi aldri har målt høyere vanntemperatur siden vi startet målinger i 1936. Også ellers langs kysten og i Nordsjøen er vannet svært varmt, sier han.

– Hva kommer dette av?

– Blant annet en meget varm høst. Den lokale påvirkningen fra atmosfæren virker særlig inn på de første 50-100 meterne av havvannet. I tillegg virker høy temperatur på vannet som kommer inn fra Atlanterhavet inn på det øvrige vannet langs kysten vår og i Nordsjøen. I tillegg vet vi at økt stormaktivitet med sterke

sør og sørvestlige vinder, slik vi har målt kontinuerlig de siste tretti årene, fører varmt vann oppover langs kysten. Dette er forklaringen på de svært høye temperaturene vi måler langs kysten av Nord-Norge.

Klimaregistreringer fra 1770

Ifølge Sunde svinger havtemperaturene i såkalte langtidssvingninger over om lag ti år. I øyeblikket befinner vi oss på toppen av en slik syklus, men denne er betydelig høyere enn den var for ti år siden.

– Hva med nedsmelting av iskapen rundt Nordpolen. Virker ikke det inn på havtemperaturen hos oss?

– Nei, faktisk ikke. Når Golfstrømmen passerer oss fortsetter den videre forbi Spitsbergen og inn i Polhavet. Her bidrar den til å smelte ned polisen. Smeltevannet her, som jo er svært kaldt, tar en annen vei - det vil si at det arktiske smeltevannet går

langs Øst-Grønland og over på Labrador-siden.

I praksis vil dette si at når det er kalde vintre i Skandinavia er det mildt på Grønland og omvendt. Dette fenomenet registrerte barnebarntet til Grønlands apostel, Hans Egede, så tidlig som i 1770. Etter å ha vært "glemt" i et par hundre år er dette høyaktuell kunnskap for dagens klimaforskere.

Temperatur virker forskjellig

Ifølge Sunde er det vanskelig å si noe generelt om hvordan de høye havtemperaturene påvirker livet i havet. At de gjør det er imidlertid sikkert.

– Dette er svært sammensatt. I Barentshavet, hvor temperatur er en minimumsfaktor, ser vi for eksempel en klar sammenheng mellom høyere temperatur og økt produksjon av arter som torsk, hyse og kolje. Men i Nordsjøen er det negativt, sier han. ■

Fauna og flora forandres

Alle påvirkes av klimaet enten de holder til i vann, på land eller i luften. Sardinier, villsvin, børstemark og skjeggmeis ser ut til å elske den nye norske vinteren. Mens kråkebolter og grantrær tar beina, eller hva de måtte ha, på nakken.

N&M Bulletin
JENS P. TOLDNÆS

Den vesle skjeggmeisen ble oppdaget i Norge for første gang for under ti år siden. Nå regnes arten som etablert i Norge. Også dvergterne er en relativt ny art som er blitt fast gjest i den norske fuglefaunaen.

– Det er alltid vanskelig å bevise at det er klimaet som styrer forandringer i artssammensetningen. Samtidig vet vi at temperaturene stiger og at fuglene følger klimafrentene. Eksempelvis ser vi at dverggås som tidligere trakk helt ned til Hellas om vinteren nå stopper i Polen og Tyskland, sier fagkonsulent i Norsk Ornitologisk Forening, Ingar Jostein Øien.

Ifølge Øien er det flere eksempler på at trekkfugler som tidligere forlot Norge vinterstid, nå velger å overvintre her.

– Fuglene er svært fleksible. De er i tillegg "økonomer" og drar ikke av gårde hvis de ikke må. Storspove, tjeld og stær er eksempler på dette sier han.

Kjernebiter er en annen art som er blitt mer tallrik i Norge de siste årene. Denne arten knyttes

spesielt til varmekjær edelløvs-kog, en skogtype som kan være på fremmarsj i det sørlige Norge.

Grana på retur?

Rune Aanderaa i Samarbeidsrådet for biologisk mangfold (SABIMA) mener vi er så tidlig i en eventuell klimaendring at det er for tidlig å trekke noen konklusjoner av det vi kan se ute i naturen.

– Men det er en påfallende stor andel døde grantrær i forhold til unge i sør og vestvendte ller i Vestfold. Klimatisk sett ligger dette i sonen der den nordlige barskogen møter den mer varmekjære edelløvs-kogen. Derfor er det i dette belte en eventuell endring først vil forekomme. Forholdet mellom døde og unge grantrær kan skyldes suksessjoner, men tanken har streift meg at det kan skyldes klimaendringer, sier Aanderaa

Kråkebolter på retrett

Selv om mange arter ser ut til å reagere positivt på høyere temperaturer er det ikke alle som er like "begeistret". Forsker Hartvig Christie ved Norsk institutt for naturforskning har studert kråkebolter.

– Denne kaldtvannsarten har vært svært tallrik langs kysten ned til og med Sør Trøndelag. Nå ser den ut til å trekke seg tilbake, sier han.

Skapninger som stor børstemark har imidlertid ingenting i mot varme vintre. Det gjør at de overlever vinteren, noe de ikke gjorde før. Ifølge Christie har dette konsekvenser for livet langs kysten.

– I typiske tidevannsområder med grunt vann og mye mudder fryser de store børstemarkene normalt i hjel hver vinter for så å invadere området igjen i juni - juli hvor de begynner og beite på de store "teppene" av grønn sjøsalat. Nå overlever de vinteren og er klare til å snauspise den frodige grønne sjøsalaten nærmest før den får etablert seg sier han.

Ekstotisk matfisk i Østfold

Ved Havforskningsinstituttet kan forsker Svein Iversen konstatere

at det er en generell økning av arter som har sitt kjerneområde lenger sør. Middelhavsarter som lysing og hestemakrell blir stadig hyppigere i norske farvann.

– Vi vet ikke helt om disse artene fortrenger andre, men vi kan ikke se bort fra at arter også vil forsvinne sier han.

I Østfold forteller fisker Svein Åge Johansen på rekestråleren Ringvåg at de nå jevnlig får fiskearten mulle i trålen. Dette har pågått siden i høst.

– Det er ikke snakk om mye, men vi får noe hver eneste dag forteller han til Fredrikstad-Avisa Demokraten.

Mullen er en ettertraktet matfisk sør i Europa og i det gamle Roma sies det at fisken ble betalt med sin egen vekt i gull. Johansen har ikke sett noe særlig til gullet, men han har fått endel ansjos denne vinteren, en annen art som vanligvis holder til i sørligere farvann.

Forsker Jacob Gjøsøter ved forskningsstasjonen Flødevigen i Aust-Agder kan fortelle at de jevnlig støter på mulle og ansjos.

I høst fikk vi også sardinier i et såkalt strandnottrekk. Sardin har vi fått før, men det er første gang vi har fanget den om høsten, sier han. ■

Kalenderen

11. - 13. februar: Treningsleir for naturvernere, Lillomarka, Oslo. Arr: Naturvernforbundet i Oslo og Akershus og Østkanten Naturvernforbund, tlf: 22 38 35 20.

Uke 7: Etterutdanning i støy og støybekjempelse, Oslo. Arr: Høgskolen i Oslo og Norsk for- ening mot støy, tlf: 22 45 32 91.

6. - 7. mars: Seminar om vassdragsforvaltning og energipolitikk, Oslo. Arr: Samarbeidsrådet for naturvernsaker, Norges Bondelag og Norske Lakseelver, kontakt, Finn Erlend Ødegård, tlf: 22 05 45 43.

13. - 14. april: Internasjonal konferanse om strategier for en mer bærekraftig fremtid. University of Leeds, Storbritannia. Arr: ERP Environment,

tlf: + 44 (0) 1274 5304 08
www.erpenvironment.org

3. - 5. mai: Avfallskonferansen 2000, Grieghallen, Bergen. Arr: Norsk renholdsverkförening, tlf: 22 11 40 43.

22. - 25. mai: Internasjonal konferanse om opprydning av klorerte og andre tungt nedbrytbare miljøgifter, California, USA. Arr: Battelle m.fl., tlf: + 1 800 783 6338.

5. - 9. juni: Den sjettede verdenskonferansen om miljø og helse, Oslo. Arr: The International Federation of Environmental Health and Forum for miljø og helse, tlf: 22 00 16 40
www.fmh.no.

29. - 30. juni: Konferanse om øko-ledelse, EMAS og ISO 14

001. University of Manchester, Storbritannia. Arr: ERP Environment, tlf: + 44 (0) 1274 530408
www.erpenvironment.org

12. - 19. juli: Sort It - europeisk miljøfestival for ungdom, Almondsbury, England. Arr: Western Partnership for Sustainable Development, tlf: + 44 (0) 117 922 43 88
www.sort-it.org.uk

27. august - 1. september: Konferanse om naturvern i storbyer, Praha, Tsjekkia. Arr: Miljøverndepartementet i Tsjekkia, tlf: + 422 2491 1381
www.praha-mesto.cz

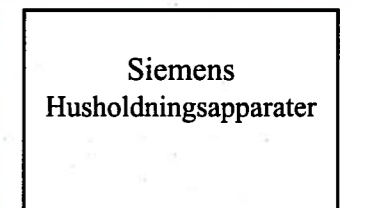
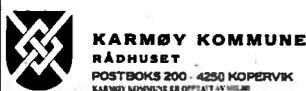
11. - 12. september: Konferanse om miljøvern i Europa. London School of Economics, Storbritannia. Arr: ERP Environment, tlf:

+ 44 (0) 1274 530408
www.erpenvironment.org

14. - 15. september: Konferanse om miljø og forretningsstrategi. London School of Economics, Storbritannia. Arr: ERP Environment, tlf: + 44 (0) 1274 530408
www.erpenvironment.org

18. - 20. oktober: Europisk konferanse om industri og miljø, Aalborg, Danmark. Arr: Aalborg Kongres & Kultur Center, tlf: + 45 99 35 55 55
www.akkc.dk

18. - 20. november: Konferanse om industriens strategi og tiltak for bærekraftig utvikling, Aalborg, Danmark. Arr: Euro Environment Secretariat, + 45 99 35 55 55. ■

Naturvernforbundet krever nasjonalpark i Setesdal Vesthei

Kraftutbygginger og storsamfunnets fremmarsj har sakte men sikkert spist opp villmarksområdene i Setesdal Vesthei. Nå krever Naturvernforbundet fortgang i planene om å etablere nasjonalpark i området.

N&M Bulletin
KRISTIAN JAHRE

Planene for nasjonalpark i Setesdal Vesthei har versert i over 30 år, og allerede i 1974 kom det en stortingsmelding som konkluderte med at det var naturlig å etablere nasjonalpark i Rjuvenområdet. Likevel har vern av området som blant annet huser vår sørligste villreinstamme uteblitt. Stadig nye interessegrupper har meldt seg på i debatten, og saken har blitt utsatt og utredet flere ganger. Direktoratet for naturforvaltning har tidligere slått fast at Rjuvenområdet tilfredsstiller kravene til nasjonalpark. Området er også foreslått som nasjonalpark i Stortingsmelding 62 (91-92).

– Årsakene til å ønske vern er mange, sier Torbjørn Fredriksen i Naturvernforbundet i Vest-Agder.

Først og fremst trekker han fram de unike naturkvaliteter i området. Geologi, landskapstype og det varme klimaet gir ifølge

Fredriksen både dyre- og planteliv med svært særegne kvaliteter.

– Nasjonalparken vil ikke komme i konflikt med dagens bruk av området til jakt, fiske, friluftsliv og beite. Nasjonalparken vil tvert imot være en garanti for at disse aktivitetene kan fortsette også i framtiden, forsikrer Fredriksen.

Villmarka bygges ut

– Utviklingen i heiområdene de siste 50 år har vært katastrofal. Ingen fjellområder i Norge har vært så sterkt utsatt for kraftutbygging som her. Gigantmagasinene i Ulla-Førre og Sira-Kvina ligger som sperrer i landskapet og i øst er Øvre Otra i ferd med å utvide sine magasin. Tidligere rommet området flere hundre kvadratkilometer såkalt kvalifisert villmark, altså områder som er mer enn fem kilometer unna menneskelige inngrep. Nå er det knapt nok villmark igjen, og det er viktig å bevare det lille som er igjen, sier Fredriksen.

Mens det tidligere var kraftutbygginger som truet området, er naturvernerne i dag mest redde for utbygging av veier og i neste omgang hytter.

Tøft for villreinen

Et av kjerneargumentene for å verne Setesdal Vesthei er å sikre beiteområdene for villreinstammen som holder til i området.

– Villreinen lever allerede under svært pressede forhold. Derfor er det viktig å ikke gjøre det enda vanskeligere for den å overleve, sier Fredriksen.

Dessuten peker han på at området ligger relativt nært de store befolkningsentrene langs kysten i Agderfylkene og dermed er et populært og viktig rekreasjonsmål. Derfor mener naturvernerne det også er viktig å etablere landskapsvernområder, en litt mildere form for vern, i tilstøtende lavlandsområder i regionen.

Lokal motstand

Fredriksen mener lokal motstand er årsaken til at området ikke er vernet for lengst.

– Ingen er uenige om de kva-

litetene området representerer og behovet for å ta vare på disse, men det er ingen som vil ha vern i sitt område. Problemstillingen er klassisk, sukker han o, fortsetter:

– Fra enkelte kommuner har det vært et råkjør mot verne-tanken. Konflikten mange steder koker ned til om områder skal gis status som landskapsvernområde eller om det skal vernes etter plan- og bygningsloven. Altså full sjøråderett for den berørte kommune. Etter vår mening er ikke det godt nok vern. Blant annet ser vi for oss at det blir lettere å finne smuthull til hyttebygging og andre mindre inngrep som vil forringe området.

– Er du oppgitt over at det etter så lang tid stadig ikke er etablert noen nasjonalpark?

– At det tar så lang tid viser egentlig bare at denne saken har utrolig mange sider. Vi har lengskjønt at interessekonfliktene her er store. Lettere har det jo heller ikke blitt av at stadig nye aspekter har kommet til saken, sier Torbjørn Fredriksen. ■

 Felleskjøpet Øst Vest

Annonser i
N&M Bulletin
ring: 23 12 20 70

SILFAS

HOVEDKONTOR:
SILFAS AS TLF.: 55 55 82 20

FABRIKKER:

SILFAS EGBERSUND AS TLF.: 51 46 54 60
SILFAS KARMSUND AS TLF.: 52 85 70 10
SILFAS HORSØY AS TLF.: 56 14 45 00
SILFAS MOLDTUSTRANDA AS TLF.: 70 08 53 90
SILFAS VADSØ AS TLF.: 78 95 22 13

*Foredler
havets ressurser
til mel og olje*